

بررسی روایی و پایایی ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطات خانواده

An Investigation on Validity and Reliability of Revised Family Communication Patterns Instrument

M. Koroshnia, M.A.✉

مریم کورش نیا✉

دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شیراز

M. Latifian, Ph.D

دکتر مرتضی لطیفیان

دانشیار دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شیراز

Abstract

Family communication patterns during the last three decades have driven many investigations in various fields and cultures. The main part of these studies have used the Revised Family Communication Patterns (RFCP) instrument. Therefore the purpose of this study was to investigate the validity and reliability of RFCP in Iran. To pursue this aim 326 (161 female and 165 male) students were selected by multistage random cluster sampling method from second and third highschool students of Shiraz city. Participants completed RFCP. Findings showed that there was a positive relationship between RFCP and

چکیده:

به طور کلی الگوهای ارتباطات خانواده در طول سه دهه گذشته تحقیقات بسیاری را در زمینه‌های گوناگون و در فرهنگ‌های مختلف برانگیخته‌اند. این در حالی است که بخش عمده این تحقیقات با استفاده از ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطات خانواده صورت گرفته است. هدف از این مطالعه بررسی روایی و پایایی این ابزار در ایران بود. به این منظور ۳۲۶ دانش‌آموز (۱۶۱ دختر و ۱۶۵ پسر) پایه‌های دوم و سوم دبیرستان‌های شهر شیراز ابزار مورد نظر را تکمیل کردند. بررسی روایی ملاکی این ابزار نشان داد بین ابزار تجدید نظر شده الگوهای ارتباطات خانواده و ابزار پیوند والد - فرزندی همبستگی وجود دارد.

✉Corresponding author: Dept. of Psychology, Shiraz University Shiraz, Iran
Tel:+98711-6278687
Fax:+98711-3286441
Email: m-koroshnia@rose-shirazu.ac.ir

✉ نویسنده مسئول: شیراز - خیابان ارم - کوی دانشگاه شیراز - دانشگاه شیراز - دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
تلفن: ۰۷۱۱-۶۲۷۸۶۸۷ دورنما: ۰۷۱۱-۳۲۸۶۴۴۱
پست الکترونیکی:
email: m-koroshnia@rose-shirazu.ac.ir

Parentchild Bonding Instrument (PBI) which provided evidence to support the criteria validity of the RFCP. Principal component factor analysis was also used to evaluate the construct validity of the instrument. The results showed that two factors of conversation orientation and conformity orientation could be extracted.

The RFCP showed a good internal consistency and acceptable test-retest reliability as well as Cronbach alpha coefficient. In sum, the psychometric properties of RFCP suggest that the instrument can be used as a valid and reliable scale for Iranian students.

Keywords: Revised Family Communication Patterns instrument, validity and reliability.

نتیجه تحلیل عامل محتوای این ابزار به شیوه مؤلفه‌های اصلی استخراج دو عامل جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی بود.

بررسی همسانی درونی نشان داد سؤالات مربوط به هر عامل با نمره کل آن عامل بیشترین همبستگی معنادار را دارند. همچنین بین نمرات مربوط به هر عامل و نمره کل نیز همبستگی معناداری وجود داشت. بررسی پایایی این ابزار به روش محاسبه ضریب آلفای کرونباخ و شیوه آزمون بازآزمون حاکی از پایایی این ابزار بود. در مجموع، نتایج نشان داد ابزار تجدید نظر شده الگوهای ارتباطات خانواده از ویژگیهای روان‌سنجی مناسبی برخوردار است و می‌تواند به عنوان ابزاری روا و پایا در مورد دانش‌آموزان ایرانی به کار برده شود.

کلیدواژه‌ها: ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطات خانواده، روایی و پایایی.

مقدمه

خانواده همواره به‌عنوان مهم‌ترین سیستم انسانی مورد توجه قرار داشته است. واتزلویک، بیوین و جکسون (۱۹۶۷) خانواده را سیستمی قانون‌گذار تعریف می‌کنند که اعضای آن دائماً در حال تعریف ماهیت روابط خود بر مبنای الگوی ارتباطاتشان^۲ می‌باشند. الگوی ارتباطات خانواده^۲ یا شیوه بیان افکار و احساسات اعضای آن از خانواده‌ای به خانواده‌ای دیگر متفاوت است. شناخت این الگوها به شناخت جنبه‌های مختلف عملکرد خانواده کمک می‌کند. در واقع، شناخت انواع مختلف الگوها و سبک‌های ارتباطات خانوادگی علاوه بر توصیف، به پیش‌بینی و توضیح عملکرد خانواده و توصیه‌ها و تجویزهای مربوط به آن هم کمک می‌کند.

محققان سعی کرده‌اند الگوهای ارتباطات خانواده را بشناسند و طبقه‌بندی کنند. با مطالعه ارتباطات خانواده، چفی و همکارانش (چفی و مک‌لئود، ۱۹۷۲؛ چفی، مک‌لئود و اتکین، ۱۹۷۱؛ چفی، مک‌لئود و واکمن، ۱۹۷۰؛ مک‌لئود و چفی، ۱۹۷۲؛ مک‌لئود، هربرگ و پرایس، ۱۹۶۶؛ استون و چفی، ۱۹۷۰) نظریه‌ای را مطرح کردند که در آن الگوهای ارتباطات خانواده شیوه‌هایی را منعکس می‌کنند که به وسیله آن‌ها خانواده واقعیت اجتماعی را تعبیر و تفسیر کرده، اعضایش را در آن تعبیر و تفسیر سهیم می‌سازد. آن‌ها (مک‌لئود و چفی، ۱۹۷۲؛ استون و چفی، ۱۹۷۰) استدلال کردند که

برای رسیدن به یک واقعیت و معنای مشترک در بین اعضای خانواده دو روش متصور است. یکی آن که اعضای خانواده باورها و مفاهیم را مورد بحث قرار دهند که آن‌ها این شیوه را «جهت‌گیری مفهومی»^۴ نامیدند. دیگر آن که فرزندان برای راهنمایی گرفتن به والدین روی بیاورند، که این روش «جهت‌گیری اجتماعی»^۵ نامیده شد. جهت‌گیری مفهومی به وسیله بیان راحت عقاید و درگیری فعالانه افراد در بحث و تبادل نظر مشخص می‌شد. درحالی که ویژگی جهت‌گیری اجتماعی به شکل تلاش برای حفظ و نگهداری روابط همگون و همساز^۶ با والدین ظاهر می‌گشت (مکلنود و چفی، ۱۹۷۲).

چفی و همکارانش (چفی، مکلنود و اتکین، ۱۹۷۱؛ مکلنود و چفی، ۱۹۷۲) براساس ابعاد جهت‌گیری مفهومی و جهت‌گیری اجتماعی، چهار نوع الگوی ارتباطات خانواده یا چهار نوع خانواده را معرفی کردند: خانواده توافق‌کننده^۷، خانواده کثرت‌گرا^۸، خانواده حفظ‌کننده^۹ و خانواده به حال خود واگذارنده^{۱۰}. خانواده توافق‌کننده، خانواده‌ای است که هم جهت‌گیری مفهومی زیاد و هم جهت‌گیری اجتماعی زیادی را از خود نشان می‌دهد. خانواده کثرت‌گرا، جهت‌گیری مفهومی زیادی داشت اما جهت‌گیری اجتماعی آن کم بود. در حالی که خانواده حفظ‌کننده، جهت‌گیری مفهومی کمی داشت اما جهت‌گیری اجتماعی آن زیاد بود. بالاخره، خانواده به حال خود واگذارنده، هم جهت‌گیری مفهومی کم و هم جهت‌گیری اجتماعی کمی از خود نشان می‌داد. ابعاد جهت‌گیری مفهومی و جهت‌گیری اجتماعی و ابزار معروف الگوی ارتباطات خانواده^{۱۱} مکلنود و چفی (۱۹۷۲) برای سال‌های زیادی در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰، مطالعه خانواده را تحت‌الشعاع خود قرار داده بود (فیتزپاتریک، ۲۰۰۴).

ابعاد جهت‌گیری مفهومی و جهت‌گیری اجتماعی بعدها توسط دیوید ریچی مورد بررسی و نقادی قرار گرفت. وی چندین یافته تحقیقاتی ناهمخوان با چهارچوبی که توسط مکلنود و چفی (۱۹۷۲) بیان شده بود را متذکر شد و دو بعد زیربنایی این الگوها را به این منظور که ویژگی‌های رفتاری خود را بهتر بدست آورند، مورد تجدیدنظر قرار داد و نامگذاری مجدد کرد. به عقیده وی از آنجا که جهت‌گیری مفهومی بر اهمیت عقاید تأکید دارد، باید جهت‌گیری گفت و شنود^{۱۱} نامیده شود تا توجه به بحث و تبادل نظر باز و پذیرنده عقاید بین والدین و فرزندان را منعکس کرده باشد و از آنجا که جهت‌گیری اجتماعی بر پیروی تأکید دارد، باید جهت‌گیری هم‌نوایی^{۱۲} نامیده شود. علاوه بر نامگذاری مجدد این دو بعد زیربنایی، ریچی و فیتزپاتریک (۱۹۹۰) در ابزار الگوهای ارتباطات خانواده نیز با افزودن چندگویه به منظور افزایش روایی و پایایی آن تجدیدنظر کردند. این ابزار، بدین ترتیب، ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطات خانواده^{۱۳} خوانده شد (فیتزپاتریک و ریچی، ۱۹۹۴؛ ریچی و فیتزپاتریک، ۱۹۹۰).

به‌طور کلی الگوهای ارتباطات خانواده در طول سه دهه گذشته تحقیقات بسیاری را در زمینه‌های گوناگون و در فرهنگ‌های مختلف برانگیخته‌اند (هسو، ۱۹۹۸، کوئرنر و فیتزپاتریک ۲۰۰۲a و

فیتزپاتریک، ۲۰۰۴). این در حالی است که بخش عمده این تحقیقات با استفاده از ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطات خانواده صورت گرفته است. ابزار تجدیدنظر شده الگوی ارتباطات خانواده یک پرسشنامه خودسنجی است که به ترتیب شامل مقیاس جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نواپی می‌باشد. این ابزار در دو نسخه متفاوت تهیه شده است. نسخه اول برداشت والدین را از رفتارهای ارتباطاتی خانواده ارزیابی می‌کند و نسخه دوم برداشت فرزندان را از این رفتارها مورد ارزیابی قرار می‌دهد. این پژوهش نسخه دوم را مورد توجه قرار داده است.

هم‌چون ابزار اولیه، عبارات ابزار تجدیدنظر شده بیشتر بر تعاملات موجود بین والدین و فرزندان تمرکز دارند تا تعاملات بین فرزندان یا تعاملات والدین. چرا که در خلال این تبدلات بین نسلی است که والدین فرزندان خود را اجتماعی و بسیاری از مفاهیم ارتباطات خانواده را تعریف می‌کنند. تجدیدنظر در ابزار الگوی ارتباطات خانواده پیامدهای مثبت مفهومی و عملی چندی برای ابزار و کارشناسانی که از آن استفاده می‌کنند، به همراه داشته است.

اول این‌که، ابزار الگوی ارتباطات خانواده اولیه، بر پردازش اطلاعات موجود در تعاملات بین والدین و فرزندان تمرکز داشت. برخلاف آن، ابزار تجدیدنظر شده الگوی ارتباطات خانواده با دقت بیشتری بر ارتباطاتی واقعی که بین والدین و فرزندان اتفاق می‌افتد، تمرکز دارد. مک‌لئود و چفی (۱۹۷۲) متخصصان ارتباطات جمعی^{۱۴} بودند و ابزار الگوی ارتباطات خانواده را تهیه کردند تا تأثیر ارتباطات خانواده را بر نحوه ساختن واقعیت اجتماعی توسط خانواده‌ها به‌عنوان یک واحد، به‌طور کلی و نحوه استفاده فرزندان از اطلاعات بیرونی در این پردازش، به‌طور ویژه، ارزیابی کنند. در نتیجه، مک‌لئود و چفی بیشتر به شناخت الگوهای ارتباطات خانواده از لحاظ تأثیر آن‌ها بر پردازش اطلاعات توجه داشتند تا شناخت آن‌ها از لحاظ ویژگی‌های رفتاری. تاریخچه این ابزار نشان می‌دهد مک‌لئود و چفی به همین دلیل دو بعد زیربنایی الگوهای ارتباطات خانواده را جهت‌گیری مفهومی و جهت‌گیری اجتماعی نامگذاری کردند. عنوان جهت‌گیری مفهومی حاکی از آن بود که عقاید و مفاهیمی که مورد بحث و تبادل نظر قرار می‌گیرند، بر پردازش اطلاعات فرزندان و تصمیم‌گیری بعدی آن‌ها تأثیر بیشتری دارند. در حالی‌که جهت‌گیری اجتماعی نشان می‌داد نقش‌ها و روابط اجتماعی بر تصمیم‌گیری فرزندان تأثیر بیشتری دارند. در ابزار تجدیدنظر شده الگوی ارتباطات خانواده که با توجه بیشتر به ویژگی‌های رفتاری ارتباطات خانواده و عواقب روان‌شناختی آن تهیه شد، این ابعاد به ترتیب جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نواپی نامیده شدند. در نتیجه، تجدیدنظر در ابزار به‌طور چشمگیری حوزه مورد سنجش این ابزار را با تغییر تمرکز آن از پردازش اطلاعات به دامنه وسیع‌تری از رفتارهای ارتباطاتی که در خلال تعاملات خانوادگی روی می‌دهد، توسعه داده است (فیتزپاتریک و ریچی، ۱۹۹۴؛ ریچی و فیتزپاتریک، ۱۹۹۰).

دوم این که، تجدید نظر انجام شده روشنی و وضوح مفهومی ابعاد زیربنایی الگوهای ارتباطات خانواده را افزایش داده است که در حال حاضر بیشتر مطابق با آنچه که در رفتار ارتباطاتی نشان داده می‌شود، نامگذاری می‌شوند تا برحسب چگونگی تأثیر آنها بر پردازش اطلاعات (فیتزپاتریک و ریچی، ۱۹۹۴؛ ریچی و فیتزپاتریک، ۱۹۹۰).

سوم این که، تجدید نظر در ابعاد زیربنایی ابزار الگوی ارتباطات خانواده توسط فیتزپاتریک و ریچی (۱۹۹۴؛ ریچی و فیتزپاتریک، ۱۹۹۰) شامل تغییر واژه‌های ۱۱ گویه اولیه ابزار الگوی ارتباطات خانواده برای نشان دادن تمرکز جدید بر دامنه وسیع‌تری از رفتارهای ارتباطاتی و اضافه کردن ۱۵ گویه به ابزار برای افزایش روایی و پایایی دو مقیاس آن می‌شود. در نتیجه، روایی و پایایی این ابزار به دلیل تعداد گویه‌های بیشتری که به بافت‌های جامع‌تر وسعت یافته است، با توجه بیشتر به همسانی درونی به‌طور چشمگیری افزایش یافته است (ریچی و فیتزپاتریک، ۱۹۹۰).

آخرین مزیت ابزار تجدیدنظر شده این است که در دو نسخه متفاوت تهیه شده است. نسخه اول برداشت والدین را از رفتارهای ارتباطات خانواده ارزیابی می‌کند، در حالی که نسخه دوم برداشت فرزندان را از این رفتارها مورد ارزیابی قرار می‌دهد. برای مثال، گزاره «من فرزندم را تشویق می‌کنم تا افکار و عقاید من را مورد بحث و بررسی قرار دهد» که جهت‌گیری گفت و شنود را در مورد والدین ارزیابی می‌کند، در نسخه فرزندان به‌صورت «پدر و مادرم من را تشویق می‌کنند تا افکار و عقاید آنها را مورد بحث و بررسی قرار دهم» بیان می‌شود. برای بدست آوردن توصیف معتبرتری از الگوهای ارتباطات خانواده، ارزیابی‌های تمام اعضای خانواده از ارتباطات خانواده لازم است. چرا که اعضای خانواده بر مبنای نقشی که در خانواده دارند اغلب در برداشت خود از الگوهای ارتباطات خانواده دچار سوگیری می‌شوند (ریچی و فیتزپاتریک، ۱۹۹۰). در نتیجه، مشکلات روایی ابزار اولیه مرتفع می‌شود. زیرا ابزار اولیه به برداشت‌های والدین نسبت به برداشت‌های فرزندان امتیاز ویژه‌ای می‌دهد یا برعکس. ابزار اولیه بابت نادیده گرفتن احتمال برداشت‌ها و گزارش‌های دارای سوگیری در مورد ارتباطات خانواده، به حق مورد انتقاد قرار گرفته است (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲a).

در مجموع، ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده ابعاد زیربنایی جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی را بهتر نامگذاری و عملیاتی می‌کند (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲a).

هر دو مقیاس جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی از پاسخ‌دهندگان می‌خواهند تا فراوانی رفتارهای معینی را بیان کنند. این رفتارها با سازه‌های نظری جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی مطابقت بسیار زیادی دارند. علاوه بر این، این مقیاس‌ها دامنه کاملی از رفتارهای مربوط به این دو بعد ارتباطات را پوشش می‌دهند. بنابراین، ابزار تجدیدنظر شده الگوی ارتباطات خانواده از روایی محتوایی^{۱۵} برخوردار است (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲a).

در مورد روایی ملاکی^{۱۶} نشان داده شده است که انواع متفاوت خانواده‌ها و ابعاد زیربنایی تیپ‌شناسی^{۱۷} آن‌ها با اندازه‌های سازه‌هایی که از لحاظ نظری به آن‌ها مربوط هستند، همبستگی دارند. فیتزپاتریک و ریچی (۱۹۹۴) نشان داده‌اند ابعاد ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده با ابعاد ابزار قدیمی الگوی ارتباطات خانواده مک‌لنود و چفی (۱۹۷۲) و با نمرات پرسشنامه بعد ارتباطی فیتزپاتریک^{۱۸} (فیتزپاتریک، ۱۹۸۸) همبستگی دارند. هم‌چنین، تعدادی از مطالعاتی که به‌طور موفقیت‌آمیزی از ابزار تجدیدنظر شده الگوی ارتباطات خانواده در تحقیق خود استفاده کرده‌اند، نشان داده‌اند بین ابعاد این ابزار و مفاهیم دیگر همبستگی‌هایی که از لحاظ نظری‌ای قابل‌پیش‌بینی است وجود دارد (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲a).

این ابزار از پایه نظری قوی برخوردار است و مکانیسم‌هایی که به‌وسیله آن‌ها جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی تأثیر خود را بر ارتباطات خانواده و پیامدهایش اعمال می‌کنند، معمولاً به خوبی بیان شده‌اند و با تصویر بزرگتری از ارتباطات خانواده که از تحقیقات مبتنی بر مدل‌ها و رویکردهای نظری متفاوت ناشی شده است، هماهنگ هستند. به همین دلیل شواهد خوبی برای روایی سازه^{۱۹} این ابزار وجود دارد (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲a).

پایایی^{۲۰} این ابزار در مطالعات بسیاری مورد تأیید قرار گرفته است. مقیاس جهت‌گیری گفت و شنود در مقایسه با مقیاس جهت‌گیری هم‌نوایی همواره پایایی بیشتری را نشان داده است. در مورد مقیاس جهت‌گیری گفت و شنود میانگین مقدار آلفای کرونباخ در پنج مطالعه ۰/۸۹ بوده است. مقدار آلفای کرونباخ در مطالعات صورت گرفته در دامنه ۰/۹۲-۰/۸۴ قرار داشته است (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲). در مورد مقیاس جهت‌گیری هم‌نوایی میانگین آلفای کرونباخ ۰/۷۹ بوده است. در مطالعات انجام شده مقدار آلفای کرونباخ جهت‌گیری هم‌نوایی در دامنه ۰/۸۴-۰/۷۳ قرار دارد (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲a). فیتزپاتریک و ریچی (۱۹۹۴) در مطالعه دیگری گزارش داده‌اند ضریب پایایی به روش آزمون بازآزمون سه گروه سنی متفاوت بعد از یک دوره سه هفته‌ای در مورد جهت‌گیری گفت و شنود نزدیک به ۱ و در مورد جهت‌گیری هم‌نوایی بین ۰/۹۳-۰/۷۳ بوده است.

مطالعه هرچه بیشتر خانواده‌ها شناخت و درک افرادی را که در آن‌ها پرورش پیدا می‌کنند، موجب می‌شود. چرا که خانواده‌ها بر فرزندان خود حتی مدت‌ها بعد از این‌که آن‌ها خانواده خود را ترک می‌کنند، اثر می‌گذارند. برای شناخت بیشتر خانواده‌ها گسترش پژوهش در فرهنگ‌های مختلف ضروری به نظر می‌رسد. از این‌رو، با توجه به اهمیت و ضرورت پژوهش در زمینه خانواده و انواع ارتباطات موجود در آن و از آن‌جا که مطالعه‌ای که به بررسی الگوهای ارتباطات خانواده در خانواده‌های ایرانی پرداخته و از ابزار اندازه‌گیری آن استفاده کرده باشد، تاکنون انجام نگرفته است. پژوهش حاضر با هدف بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فرزندان ابزار تجدیدنظر شده الگوی ارتباطات خانواده، که از مقیاس‌های معتبر جهانی به‌شمار می‌آید، شکل گرفته است.

روش

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش را دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دبیرستان‌های شهر شیراز (تقریباً به‌طور برابر) تشکیل می‌دهند. از بین کلیه دبیرستان‌های موجود در یکی از نواحی چهارگانه این شهر که طبق نظر کارشناسان شورای تحقیقات آموزش و پرورش، دانش‌آموزان متعلق به طبقه اجتماعی - اقتصادی متوسط در آن مشغول به تحصیل بودند، ۳۲۶ دانش‌آموز (۱۶۱ دختر و ۱۶۵ پسر) با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چند مرحله‌ای انتخاب شدند و به عنوان افراد تشکیل‌دهنده گروه نمونه مورد تحقیق قرار گرفتند.

علاوه بر پایه تحصیلی و جنسیت دانش‌آموزان، به منظور آگاهی از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی خانوادگی گروه نمونه شغل و میزان تحصیلات پدر و مادر دانش‌آموزان نیز در ابتدای پرسشنامه‌ها مورد پرسش قرار گرفت. برای اطمینان یافتن از متوسط بودن طبقه اجتماعی - اقتصادی گروه نمونه انتخاب شده، با توجه به یافته‌های تحقیقات پیشین (خیر، ۱۳۷۶) که شاخص‌های شغل پدر و تحصیلات مادر را برای ارزیابی طبقه اجتماعی مناسب دانسته‌اند، این دو شاخص مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج این بررسی حاکی از آن بود که گروه نمونه به طبقه اجتماعی - اقتصادی متوسط تعلق دارند.

ابزارهای پژوهش

نسخه فرزندان ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده (RFCP)

این ابزار یک پرسشنامه خودسنجی است که میزان موافقت یا عدم موافقت پاسخ‌دهنده را با ۲۶ گویه که درباره وضعیت ارتباطات خانواده وی هستند، در دامنه‌ای ۵ درجه‌ای، مورد سؤال قرار می‌دهد. نمره ۴ معادل «کاملاً موافقم» و نمره ۰ معادل «کاملاً مخالفم» است. ۱۵ گویه اول مربوط به بعد جهت‌گیری گفت و شنود و ۱۱ گویه بعدی مربوط به بعد جهت‌گیری هم‌نوایی می‌باشند. به عبارت دیگر، این ابزار به ترتیب شامل مقیاس جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی است. بنابراین، هر آزمودنی دو نمره از این ابزار بدست می‌آورد. نمره بیشتر در هر مقیاس به این معناست که آزمودنی در خانواده خود به ترتیب جهت‌گیری گفت و شنود یا هم‌نوایی بیشتری را ادراک می‌کند.

ابزار پیوند والد - فرزندی^{۲۱} پارکر، تپلینگ و براون (PBI)

این ابزار از دو مقیاس به نام‌های توجه^{۲۲} و محافظت بیش از حد^{۲۳} یا کنترل^{۲۴} تشکیل شده است که ترکیب نمرات کم یا زیاد افراد در آن‌ها چهار نوع رابطه والد - فرزندی را ایجاد می‌کند. ابزار والد - فرزندی یک پرسشنامه خودسنجی است که میزان شباهت نحوه برخورد پدر و مادر پاسخ‌دهنده با وی را با ۲۵ وضعیت، در دامنه‌ای ۴ درجه‌ای، مورد سؤال قرار می‌دهد. نمره ۳ معادل «خیلی شبیه» و نمره ۰ معادل «خیلی متفاوت» است. ۱۲ گویه مربوط به مقیاس توجه و ۱۳ گویه مربوط به مقیاس کنترل می‌باشند. بنابراین، هر آزمودنی دو نمره از این ابزار بدست می‌آورد. نمره بیشتر در هر مقیاس به این معناست که آزمودنی در خانواده خود توجه و کنترل بیشتری را ادراک می‌کند. چندین مطالعه نشان داده‌اند که ابزار پیوند والد - فرزندی از روایی و پایایی مناسبی برخوردار است (برای مثال، محمدی، ۱۳۸۴ و پارکر، تپلینگ و براون، ۱۹۷۹). در مطالعه حاضر، از ابزار والد - فرزندی برای بررسی روایی ملاکی ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده استفاده شده است.

یافته‌ها

روایی ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده

در ابتدا، ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده به‌وسیله پژوهشگران از متن اصلی به فارسی ترجمه شد. سپس، متن فارسی این ابزار توسط یک متخصص زبان انگلیسی از فارسی به انگلیسی برگردانده شد. در مرحله بعد، گویه‌های ابزار اصلی انگلیسی و گویه‌های ابزاری که از فارسی به انگلیسی برگردانده شده بود، با یکدیگر مقایسه و گویه‌های نامنطبق اصلاح شدند. بعد از آن که شرکت‌کنندگان این ابزار و ابزار پیوند والد - فرزندی را تکمیل کردند، به وسیله ابزار پیوند والد - فرزندی روایی ملاکی ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده و با استفاده از روش‌های تحلیل عاملی^{۲۵} و همسانی درونی^{۲۶} روایی سازه آن مورد بررسی قرار گرفت.

همان‌طور که پیش از این بیان شد ابزار پیوند والد - فرزندی از دو مقیاس توجه و محافظت بیش از حد یا کنترل تشکیل شده که این مقیاس‌ها از لحاظ نظری به طور غیردقیق و به ترتیب با ابعاد جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی شباهت دارند. ترکیب نمرات کم یا زیاد افراد در این دو مقیاس نیز چهار نوع رابطه والد - فرزندی شبیه به چهار الگوی ارتباطات خانواده ایجاد می‌کند. از این‌رو، ابزار پیوند والد - فرزندی با توجه به همبستگی قابل‌پیش‌بینی مقیاس‌هایش با مقیاس‌های جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی برای بررسی روایی ملاکی مورد استفاده قرار گرفت. جهت‌گیری گفت و شنود با مقیاس توجه ۰/۷۴ و جهت‌گیری همنوایی با مقیاس حمایت بیش از حد یا کنترل ۰/۴۹ همبستگی معنادار داشت.

در تحلیل عاملی ابزار تجدیدنظر شده الگوی ارتباطات خانواده همبستگی بین گویه‌ها، مورد تحلیل مؤلفه‌های اصلی^{۲۷} قرار گرفت که هدف از آن تعیین ساختار عاملی^{۲۸} موجود در مقیاس بود. اندازه ضریب کیزر - مایر - آلکین^{۲۹} (شاخص کفایت نمونه‌گیری) و ضریب آزمون کرویت بارلت^{۳۰} (شاخص کفایت ماتریس همبستگی) حاکی از وجود شواهد کافی برای انجام تحلیل عامل بود. اندازه ضریب کیزر - مایر - آلکین برابر با ۰/۸۵۲ بود که حاکی از کفایت نمونه‌گیری محتوایی ماتریس همبستگی اطلاعات می‌باشد. ضریب آزمون کرویت بارلت نیز برابر با ۲۳۱۹/۴۹۸ و در سطح $P < ۰/۰۰۰۵$ معنادار بود.

بر اساس نمودار اسکری^{۳۱} دو عامل استخراج شد. با توجه به شیب نمودار اسکری دو عاملی که در شیب تند نمودار آشکار شدند، به‌عنوان عوامل اصلی قلمداد شدند و عواملی که به‌صورت موازی در دامنه خط شیب قرار داشتند، پذیرفته نشدند. ارزش ویژه^{۳۲} این دو عامل به ترتیب برابر ۶/۴۸ و ۳/۲۶ بود. عامل اول ۲۴/۹۱ و عامل دوم ۱۲/۵۲٪ و در مجموع، دو عامل ۳۷/۴۳٪ واریانس ابزار را تبیین کردند (گرچه عامل بعدی با ارزش ویژه برابر با ۱/۴۹، ۵/۷۱٪ از واریانس ابزار را تبیین می‌کرد، به‌دلیل این‌که در شیب تند نمودار اسکری قرار نداشت در نظر گرفته نشد). سپس عوامل استخراجی به شیوه چرخش متعامد^{۳۳} واریماکس^{۳۴} مورد چرخش قرار گرفتند و بارگذاری‌های عاملی ۰/۳۰ و بیش از آن در نظر گرفته شدند. تحلیل عوامل داده‌ها پس از سه چرخش به بهترین ساختار عاملی خود دست یافت. با استفاده از ماتریس بار عاملی^{۳۵} گویه‌ها، بار عاملی هر گویه در دو عامل استخراجی مورد مقایسه قرار گرفت و هر کدام از گویه‌ها زیر مجموعه عاملی قرار گرفتند که در آن دارای بیشترین بار عاملی بودند. به این ترتیب محتوای عامل‌ها تعیین شد. با وجود این‌که بیشترین بار عاملی یکی از گویه‌ها ۰/۲۸ (و کمتر از ۰/۳) بود، آن گویه هم‌چنان حفظ شد. چرا که کلاین^{۳۶} (۱۹۹۴) بیان می‌کند در تحلیل‌های عاملی‌ای که حجم گروه نمونه از ۱۰۰ نفر بیشتر است بارهای عاملی نزدیک به ۰/۳ بی‌ارزش تلقی نمی‌شوند. پس از تعیین محتوای هر عامل، دو عامل استخراجی، بر اساس ماهیت گویه‌ها و پیشنهاد سازندگان ابزار، تحت عناوین «جهت‌گیری گفت و شنود» و «جهت‌گیری هم‌نوایی» نامگذاری شدند. گویه‌های ابزار تجدیدنظر شده الگوی ارتباطات خانواده به همراه بار عاملی آن‌ها در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول ۱: گویه‌ها و بار عاملی آن‌ها در دو عامل حاصل از تحلیل مؤلفه‌های اصلی با چرخش متعامد

بار عاملی	مقیاس گویه
۰/۶۹	جهت‌گیری گفت و شنود والدینم من را تشویق می‌کنند تا احساساتم را بیان و ابراز کنم. پدر و مادرم دوست دارند نظر من را بشنوند، حتی وقتی که من با آن‌ها موافق نیستم.
۰/۶۹	

۰/۱۶۷ ۰/۱۶۶ ۰/۱۶۶ ۰/۱۶۵ ۰/۱۶۵ ۰/۱۶۴ ۰/۱۶۰ ۰/۱۵۷ ۰/۱۵۷ ۰/۱۵۶ ۰/۱۵۵ ۰/۱۴۹ ۰/۱۲۸	<p>اغلب وقتی خانواده درباره چیزی صحبت می‌کند پدر و مادرم نظر من را هم می‌پرسند. پدر و مادرم من را تشویق می‌کنند تا افکار و عقاید آن‌ها را مورد بحث و بررسی قرار دهم. من واقعاً از صحبت کردن با والدینم لذت می‌برم حتی وقتی با هم توافق نداریم. ما اغلب در خانواده خود درباره احساسات و عواطفمان صحبت می‌کنیم. معمولاً آن‌چه را که دارم درباره‌اش فکر می‌کنم، با پدر و مادرم در میان می‌گذارم. اغلب من و پدر و مادرم درباره هر چیزی گفتگوهای طولانی، آسوده و راحتی داریم. اغلب پدر و مادرم چیزی مثل این می‌گویند: «تمام اعضای خانواده در تصمیم‌گیری‌های خانواده باید نظر خود را بگویند».</p> <p>من تقریباً می‌توانم هر چیزی را با پدر و مادرم در میان بگذارم. ما به عنوان یک خانواده اغلب درباره کارهایی که در طول روز انجام داده‌ایم صحبت می‌کنیم. اغلب پدر و مادرم چیزی مثل این می‌گویند: «تو همیشه باید به هر دو جنبه مثبت و منفی مطلب مورد بحث توجه کنی».</p> <p>ما در خانواده خود اغلب درباره نقشه‌ها و آرزوهایی که برای آینده داریم حرف می‌زنیم. پدر و مادرم تمایل دارند احساساتشان را به راحتی بیان کنند. ما در خانواده اغلب درباره موضوعاتی از قبیل سیاست و مذهب بحث و گفتگو می‌کنیم. هر چند بعضی از اعضای خانواده با یکدیگر موافق نباشند.</p>
۲۱/۸۸	واریانس عامل
بارعاملی	مقیاس گویه
۰/۱۶۸ ۰/۱۶۶ ۰/۱۶۵ ۰/۱۶۳ ۰/۱۶۳ ۰/۱۵۸ ۰/۱۵۵ ۰/۱۵۳ ۰/۱۵۲ ۰/۱۵۱ ۰/۱۴۸	<p>جهت‌گیری هم‌نوابی</p> <p>اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می‌گویند: «عقیده و نظر من درست است و تو نباید در مورد آن چون و چرا کنی».</p> <p>اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می‌گویند: «بچه نباید با بزرگترها بحث کند».</p> <p>پدر و مادرم احساس می‌کنند باید رئیس باشند. وقتی پدر و مادرم عقیده من را نمی‌پسندند، نمی‌خواهند درباره آن چیزی بدانند. در خانه ما، همیشه پدر و مادرم حرف آخر را می‌زنند. بعضی وقتها وقتی عقاید من با عقاید پدر و مادرم متفاوت است، آنها از دست من عصبانی می‌شوند. وقتی در خانه هستم از من انتظار می‌رود دستورات پدر و مادرم را اطاعت کنم. اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می‌گویند: «وقتی بزرگ شدی بهتر می‌فهمی».</p> <p>اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می‌گویند: «درباره بعضی چیزها نباید حرف زد».</p> <p>اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می‌گویند: «در بحث‌ها به جای اینکه دیگران را کفری و عصبانی کنی، باید تسلیم شوی (کوتاه بیایی)».</p> <p>وقتی هر چیز واقعاً مهمی در میان است، پدر و مادرم از من انتظار دارند بدون هیچ چون و چرایی از آن‌ها اطاعت کنم.</p>
۱۵/۵۶	واریانس عامل

میانگین و انحراف معیار نمره کل شرکت‌کنندگان در آزمون در عامل جهت‌گیری گفت و شنود به ترتیب برابر با ۳۵/۵۰ و ۱۱/۹۵ و در عامل جهت‌گیری هم‌نوایی به ترتیب برابر با ۱۷/۰۸ و ۹/۱۲ بود. بین دو عامل استخراجی جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی ضریب همبستگی معنادار ۰/۲۷- بدست آمد.

به منظور بررسی همسانی درونی، ضریب همبستگی گویه‌های هر بعد با نمره کل آن بعد محاسبه شد. تمام این ضرایب معنی‌دار بودند و هر گویه بیشترین همبستگی را با مقیاس مربوط به خود داشت. این ضرایب در مورد نمرات حاصل از دو عامل و نمره کل نیز محاسبه شد. ضریب همبستگی عوامل جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی با نمره کل به ترتیب برابر با ۰/۷۵ و ۰/۴۴ بود.

تحلیل عامل ابزار تجدیدنظر شده الگوی ارتباطات خانواده در دو جنس

برای اطمینان یافتن از این امر که جنسیت شرکت‌کنندگان بر نتایج تحلیل عامل تأثیری نداشته است، این تحلیل به طور جداگانه در مورد هر دو جنس نیز انجام شد. تحلیل عامل ابزار تجدیدنظر شده الگوی ارتباطات خانواده در دختران در تحلیل عاملی مربوط به دانش‌آموزان دختر اندازه ضریب کیزر - مایر - آلکین برابر با ۰/۸۲۹، ضریب آزمون کرویت بارتلت برابر با ۱۵۳۳/۷۴۷ و در سطح $P < ۰/۰۰۰۵$ معنادار بود. براساس نمودار اسکری و درصد واریانس مورد محاسبه توسط عوامل، دو عامل استخراج شد. با توجه به شیب نمودار اسکری دو عاملی که در شیب تند نمودار آشکار شدند، به عنوان عوامل اصلی قلمداد شدند. ارزش ویژه این دو عامل به ترتیب برابر ۷/۰۲ و ۳/۴۹ بود. عامل اول ۲۷/۰۱ و عامل دوم ۱۳/۴۲٪ و در مجموع، دو عامل ۴۰/۴۳٪ واریانس ابزار را تبیین کردند. (گرچه ارزش ویژه عامل بعد برابر ۱/۵۰ بود و ۵/۷۵٪ از واریانس ابزار را تبیین می‌کرد، به دلیل این که در شیب تند نمودار اسکری قرار نداشت در نظر گرفته نشد). سپس عوامل استخراجی به روش چرخش واریماکس مورد چرخش قرار گرفتند و بارگذاری‌های عاملی بیش از ۰/۳۰ در نظر گرفته شدند. تحلیل عوامل داده‌ها پس از سه چرخش به بهترین ساختار عاملی خود دست یافتند. با استفاده از ماتریس بار عاملی گویه‌ها، هر کدام از گویه‌ها زیرمجموعه عاملی قرار گرفتند که در آن دارای بیشترین بار عاملی بودند. جدول شماره ۲ محتوای هر عامل و بار عاملی هر گویه را در مورد دانش‌آموزان دختر نشان می‌دهد.

جدول ۲: گویه‌ها و بار عاملی آنها در دو عامل حاصل از تحلیل

عوامل نمرات دانش‌آموزان دختر

بار عاملی	مقیاس گویه
	جهت‌گیری گفت و شنود
۰/۷۲	من واقعاً از صحبت کردن با والدینم لذت می‌برم حتی وقتی با هم توافق نداریم.
۰/۷۰	والدینم من را تشویق می‌کنند تا احساساتم را بیان و ابراز کنم.
۰/۷۰	معمولاً آن‌چه را که دارم درباره‌اش فکر می‌کنم، با پدر و مادرم در میان می‌گذارم.
۰/۶۹	ما اغلب در خانواده خود درباره احساسات و عواطفمان صحبت می‌کنیم.
۰/۶۹	اغلب وقتی خانواده درباره چیزی صحبت می‌کند پدر و مادرم نظر من را هم می‌پرسند.
۰/۶۸	پدر و مادرم دوست دارند نظر من را بشنوند، حتی وقتی که من با آن‌ها موافق نیستم.
۰/۶۸	پدر و مادرم من را تشویق می‌کنند تا افکار و عقاید آن‌ها را مورد بحث و بررسی قرار دهم.
۰/۶۵	من تقریباً می‌توانم هر چیزی را با پدر و مادرم در میان بگذارم.
۰/۶۳	اغلب من و پدر و مادرم درباره هر چیزی گفتگوهای طولانی، آسوده و راحتی داریم.
۰/۶۲	اغلب پدر و مادرم چیزی مثل این می‌گویند: «تو همیشه باید به هر دو جنبه مثبت و منفی مطلب مورد بحث توجه کنی».
۰/۵۸	ما به عنوان یک خانواده اغلب درباره کارهایی که در طول روز انجام داده‌ایم صحبت می‌کنیم.
۰/۵۷	اغلب پدر و مادرم چیزی مثل این می‌گویند: «تمام اعضای خانواده در تصمیم‌گیری‌های خانواده باید نظر خود را بگویند».
۰/۵۳	پدر و مادرم تمایل دارند احساساتشان را به راحتی بیان کنند.
۰/۵۲	ما در خانواده خود اغلب درباره نقشه‌ها و آرزوهایی که برای آینده داریم، حرف می‌زنیم.
۰/۱۷	ما در خانواده اغلب درباره موضوعاتی از قبیل سیاست و مذهب بحث و گفتگو می‌کنیم. هر چند بعضی از اعضای خانواده با یکدیگر موافق نباشند.
۲۷/۰۱	واریانس عامل
	مقیاس گویه
	جهت‌گیری همنوایی
۰/۷۳	وقتی پدر و مادرم عقیده من را نمی‌پسندند، نمی‌خواهند درباره آن چیزی بدانند.
۰/۷۰	اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می‌گویند: «بچه نباید با بزرگترها بحث کند».
۰/۶۹	اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می‌گویند: «عقیده و نظر من درست است و تو نباید در مورد آن چون و چرا کنی».
۰/۶۵	پدر و مادرم احساس می‌کنند باید رئیس باشند.
۰/۶۱	در خانه ما، همیشه پدر و مادرم حرف آخر را می‌زنند.
۰/۵۹	اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می‌گویند: «وقتی بزرگ شدی بهتر می‌فهمی».
۰/۵۹	بعضی وقتها وقتی عقاید من با عقاید پدر و مادرم متفاوت است، آنها از دست من عصبانی می‌شوند.
۰/۵۶	اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می‌گویند: «در بحث‌ها به جای این‌که دیگران را کفری و عصبانی کنی، باید تسلیم شوی (کوتاه بیایی)».

۰/۵۵	وقتی در خانه هستم از من انتظار می‌رود دستورات پدر و مادرم را اطاعت کنم. اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می‌گویند: «درباره بعضی چیزها نباید حرف زد». وقتی هر چیز واقعاً مهمی در میان است، پدر و مادرم از من انتظار دارند بدون هیچ چون و چرایی از آن‌ها اطاعت کنم.
۰/۵۳	
۰/۵۲	
۱۳/۴۲	واریانس عامل

این نتایج نشان می‌دهند محتوای عوامل در مورد دانش‌آموزان دختر و کل گروه نمونه یکسان است. با این تفاوت که در مورد دختران گویه «ما در خانواده اغلب درباره موضوعاتی از قبیل سیاست و مذهب بحث و گفتگو می‌کنیم. هر چند بعضی از اعضای خانواده با یکدیگر موافق نباشند.» بار عاملی کمتر از ۰/۳ پیدا کرد.

میانگین و انحراف معیار نمره کل شرکت‌کنندگان دختر در عامل جهت‌گیری گفت و شنود به ترتیب برابر با ۳۵/۱۸ و ۱۲/۰۸ و در عامل جهت‌گیری همنوایی به ترتیب برابر با ۱۶/۱۹ و ۹/۳۵ بود. بین دو عامل استخراجی جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی ضریب همبستگی معنادار ۰/۳۰- بدست آمد.

تحلیل عامل ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده در پسران

در تحلیل عاملی مربوط به دانش‌آموزان پسر اندازه ضریب کیزر - مایر - آلکین برابر با ۰/۷۲۸، ضریب آزمون کرویت بارتلت برابر با ۱۱۶۶/۸۹۶ و در سطح $P < ۰/۰۰۰۵$ معنادار بود. براساس نمودار اسکری و درصد واریانس مورد محاسبه توسط عوامل، دو عامل استخراج شد. با توجه به شیب نمودار اسکری دو عاملی که در شیب تند نمودار آشکار شدند، به عنوان عوامل اصلی قلمداد شدند. ارزش ویژه این دو عامل به ترتیب برابر ۶/۱۰ و ۳/۱۷ بود. عامل اول ۲۳/۴۵ و عامل دوم ۱۲/۲۰٪ و در مجموع، دو عامل ۳۵/۶۵٪ واریانس ابزار را تبیین کردند (گرچه ارزش ویژه عامل بعد برابر ۱/۶۷ بود و ۶/۴۲٪ از واریانس ابزار را تبیین می‌کرد، به دلیل این که در شیب تند نمودار اسکری قرار نداشت در نظر گرفته نشد). سپس عوامل استخراجی به روش چرخش واریماکس مورد چرخش قرار گرفتند و بارگذاری‌های عاملی بیش از ۰/۳۰ در نظر گرفته شدند. تحلیل عوامل داده‌ها پس از سه چرخش به بهترین ساختار عاملی خود دست یافت. با استفاده از ماتریس بار عاملی گویه‌ها، هر کدام از گویه‌ها زیرمجموعه عاملی قرار گرفتند که در آن دارای بیشترین بار عاملی بودند. جدول شماره ۳ محتوای هر عامل و بار عاملی هر گویه را در مورد دانش‌آموزان پسر نشان می‌دهد.

جدول ۳: گویه‌ها و بار عاملی آن‌ها در دو عامل حاصل از تحلیل

عوامل نمرات دانش‌آموزان پسر

بار عاملی	مقیاس گویه
۰/۷۱ ۰/۶۹ ۰/۶۸ ۰/۶۶ ۰/۶۶ ۰/۶۶ ۰/۶۱ ۰/۶۰ ۰/۵۹ ۰/۵۸ ۰/۵۵ ۰/۴۹ ۰/۴۷ ۰/۴۴ ۰/۴۰	<p>جهت‌گیری گفت و شنود</p> <p>پدر و مادرم دوست دارند نظر من را بشنوند، حتی وقتی که من با آن‌ها موافق نیستم.</p> <p>اغلب وقتی خانواده درباره چیزی صحبت می‌کند پدر و مادرم نظر من را هم می‌پرسند.</p> <p>والدینم من را تشویق می‌کنند تا احساساتم را بیان و ابراز کنم.</p> <p>پدر و مادرم من را تشویق می‌کنند تا افکار و عقاید آن‌ها را مورد بحث و بررسی قرار دهم.</p> <p>اغلب من و پدر و مادرم درباره هر چیزی گفتگوهای طولانی، آسوده و راحتی داریم.</p> <p>اغلب پدر و مادرم چیزی مثل این می‌گویند: «تمام اعضای خانواده باید نظر خود را بگویند».</p> <p>معمولاً آن‌چه را که دارم درباره‌اش فکر می‌کنم، با پدر و مادرم در میان می‌گذارم.</p> <p>ما اغلب در خانواده خود درباره احساسات و عواطفمان صحبت می‌کنیم.</p> <p>من واقعاً از صحبت کردن با والدینم لذت می‌برم حتی وقتی با هم توافق نداریم.</p> <p>ما در خانواده خود اغلب درباره نقشه‌ها و آرزوهایی که برای آینده داریم حرف می‌زنیم.</p> <p>ما به عنوان یک خانواده اغلب درباره کارهایی که در طول روز انجام داده‌ایم صحبت می‌کنیم.</p> <p>اغلب پدر و مادرم چیزی مثل این می‌گویند: «تو همیشه باید به هر دو جنبه مثبت و منفی مطلب مورد بحث توجه کنی».</p> <p>من تقریباً می‌توانم هر چیزی را با پدر و مادرم در میان بگذارم.</p> <p>پدر و مادرم تمایل دارند احساساتشان را به راحتی بیان کنند.</p> <p>ما در خانواده اغلب درباره موضوعاتی از قبیل سیاست و مذهب بحث و گفتگو می‌کنیم. هر چند بعضی از اعضای خانواده با یکدیگر موافق نباشند.</p>
۲۳/۴۵	واریانس عامل
بار عاملی	مقیاس گویه
۰/۶۷ ۰/۶۴ ۰/۶۴ ۰/۶۱ ۰/۶۰ ۰/۵۱	<p>جهت‌گیری همنوایی</p> <p>اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می‌گویند: «عقیده و نظر من درست است و تو نباید در مورد آن چون و چرا کنی».</p> <p>در خانه ما، همیشه پدر و مادرم حرف آخر را می‌زنند.</p> <p>پدر و مادرم احساس می‌کنند باید رئیس باشند.</p> <p>اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می‌گویند: «بچه نباید با بزرگترها بحث کند».</p> <p>بعضی وقت‌ها وقتی عقاید من با عقاید پدر و مادرم متفاوت است، آن‌ها از دست من عصبانی می‌شوند.</p> <p>وقتی در خانه هستم از من انتظار می‌رود دستورات پدر و مادرم را اطاعت کنم.</p> <p>وقتی پدر و مادرم عقیده من را نمی‌پسندند، نمی‌خواهند درباره آن چیزی بدانند.</p>

۰/۵۱	اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می گویند: «وقتی بزرگ شدی بهتر می فهمی».
۰/۵۰	اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می گویند: «در بحثها به جای این که دیگران را کفری و عصبانی کنی، باید تسلیم شوی (کوتاه بیایی)».
۰/۴۶	اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می گویند: «درباره بعضی چیزها نباید حرف زد».
۰/۴۶	وقتی هر چیز واقعاً مهمی در میان است، پدر و مادرم از من انتظار دارند بدون هیچ چون و چرایی از آنها اطاعت کنم.
۰/۴۲	
۱۲/۲۰	واریانس عامل

این نتایج نشان می دهند محتوای عوامل در مورد دانش آموزان پسر و کل گروه نمونه کاملاً یکسان است.

میانگین و انحراف معیار نمره کل شرکت کنندگان پسر در عامل جهت گیری گفت و شنود به ترتیب برابر با ۳۵/۸۵ و ۱۱/۸۴ و در عامل جهت گیری همنوایی به ترتیب برابر با ۱۸/۰۷ و ۸/۷۸ بود. بین دو عامل استخراجی جهت گیری گفت و شنود و جهت گیری همنوایی ضریب همبستگی معنادار ۰/۲۴- بدست آمد.

به منظور بررسی تأثیر متغیر جنسیت بر ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده با استفاده از آزمون تی، نمره دانش آموزان دختر و پسر در جهت گیری های گفت و شنود و همنوایی مورد مقایسه قرار گرفت. نتایج این مقایسه در جدول شماره ۴ آورده شده است.

جدول ۴: مقایسه دختران و پسران در دو عامل ابزار الگوی ارتباطات خانواده

عامل	گروه	میانگین	انحراف استاندارد	درجه آزادی	مقدار تی	سطح معناداری
جهت گیری گفت و شنود	دختران	۳۵/۱۸	۱۲/۰۸	۲۸۹	-۰/۴۸	NS
	پسران	۳۵/۸۵	۱۱/۸۴			
جهت گیری همنوایی	دختران	۱۶/۱۹	۹/۳۵	۲۸۹	-۱/۷۶	NS
	پسران	۱۸/۰۷	۸/۷۸			

پایایی ابزار تجدید نظر شده الگوهای ارتباطات خانواده

به منظور بررسی پایایی ابزار از ضریب آلفای کرونباخ و ضریب بازآزمایی استفاده شد. در مورد مقیاس جهت گیری گفت و شنود ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۷ و در مورد مقیاس جهت گیری

همنوایی برابر با ۰/۸۱ بدست آمد. جهت بررسی ضریب بازآزمایی ۳۰ نفر از دانش‌آموزان انتخاب و به فاصله ۲۰ روز مورد آزمون و بازآزمون قرار گرفتند. ضریب پایایی بازآزمایی برای مقیاس جهت‌گیری گفت و شنود برابر ۰/۸۴ و در مورد مقیاس جهت‌گیری همنوایی ۰/۷۸ بود.

بحث

هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطات خانواده بود. براساس نتایج بدست آمده، این ابزار برای سنجش جهت‌گیری گفت و شنود و همنوایی خانواده‌ها وسیله‌ای دقیق و قابل‌اعتماد است و می‌تواند به‌عنوان ابزاری روا و پایا در مورد دانش‌آموزان ایرانی به‌کار برده شود.

در بررسی روایی این ابزار، نتایج نشان داد بین مقیاس‌های جهت‌گیری گفت و شنود و همنوایی و مقیاس‌های توجه و کنترل ابزار پیوند والد - فرزندی که از لحاظ نظری مرتبط به هم هستند، همبستگی وجود دارد که این یافته حاکی از روایی ملاکی ابزار مورد بررسی است. نتایج تحلیل عامل نیز نشان داد که محتوای عوامل استخراجی جهت‌گیری گفت و شنود و همنوایی بدست آمده در این مطالعه با محتوای این دو مقیاس در فرم اصلی این ابزار هماهنگ می‌باشد.

در رابطه با پایایی این ابزار، پیش از این اشاره شد که فیتزپاتریک و ریچی (۱۹۹۴) در مطالعات مختلف ضریب بازآزمایی را در مورد جهت‌گیری گفت و شنود نزدیک به ۱ و در مورد جهت‌گیری همنوایی بین ۰/۷۳-۰/۹۳ گزارش کرده‌اند. در مطالعه حاضر این ضریب برای مقیاس جهت‌گیری گفت و شنود برابر ۰/۸۴ و در مورد مقیاس جهت‌گیری همنوایی ۰/۷۸ بدست آمد. همچنین پیش از این بیان شد که در مورد مقیاس جهت‌گیری گفت و شنود، در پنج مطالعه، مقدار آلفای کرونباخ ۰/۹۲-۰/۸۴ و با میانگین ۰/۸۹ گزارش شده است (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲a). در این مطالعه این مقدار برابر با ۰/۸۷ بدست آمد که در همان دامنه قرار می‌گیرد. بررسی‌های قبلی در مورد مقیاس جهت‌گیری همنوایی مقدار آلفای کرونباخ را ۰/۷۳-۰/۸۴ و با میانگین ۰/۷۹ گزارش کرده‌اند (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲a). این مقدار در مطالعه حاضر ۰/۸۱ بدست آمد. مقایسه مقادیر ضرایب پایایی جهت‌گیری‌های گفت و شنود و همنوایی در مطالعه حاضر نشان می‌دهد که هم‌چون بررسی‌های قبلی، این مطالعه نیز حاکی از پایایی بیشتر مقیاس جهت‌گیری گفت و شنود نسبت به مقیاس جهت‌گیری همنوایی می‌باشد.

اگرچه جهت‌گیری گفت و شنود خانواده از جهت‌گیری همنوایی آن متفاوت است، اکثر مطالعاتی که از ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطات خانواده استفاده کرده‌اند، دریافته‌اند همبستگی منفی کوچک یا متوسطی بین جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی وجود دارد (کوئرنر و

فیتزپاتریک، ۱۹۹۷، ۲۰۰۲b). این یافته در این بررسی نیز بدست آمد. به این ترتیب که بین دو بعد جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی همبستگی معنادار ۰/۲۷- وجود داشت. این یافته حاکی از آنست که گرچه جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی از نظر مفهومی متفاوت هستند اما لزوماً ابعادی مستقل از یکدیگر نیستند. به عبارت دیگر، اگرچه مطمئناً خانواده‌هایی وجود دارند که هم جهت‌گیری گفت و شنود زیادی دارند و هم جهت‌گیری هم‌نوایی زیادی یا هم جهت‌گیری گفت و شنود کمی دارند و هم جهت‌گیری هم‌نوایی کمی، اما تعداد بیشتری از خانواده‌ها جهت‌گیری گفت و شنود زیاد و جهت‌گیری هم‌نوایی کم دارند یا برعکس. دلیل این امر می‌تواند این باشد که هر چه ساختارهای سلسله‌مراتبی در گروه‌ها ضعیف‌تر باشد، معمولاً به تبادلات ارتباطاتی بیشتری نیز بین اعضای گروه نیاز خواهد بود. پیامد آن اینست که خانواده‌های با جهت‌گیری هم‌نوایی زیاد که معمولاً به صورت سلسله‌مراتبی سازمان یافته‌اند می‌توانند با حداقل ارتباطات موجود بین اعضای خود عمل کنند. اما خانواده‌های با جهت‌گیری هم‌نوایی کم که معمولاً به طور سلسله‌مراتبی سازمان پیدا نکرده‌اند، نمی‌توانند این کار را انجام دهند. برای مثال، برای این‌که خانواده‌ای با جهت‌گیری هم‌نوایی زیاد تصمیم‌گیری کند، به هیچ تعاملی بین اعضای خانواده نیاز نیست؛ به غیر از این‌که سرپرست خانواده در مورد تصمیم گرفته شده به خانواده اطلاع دهد. زیرا سرپرست خانواده می‌تواند به‌طور یک جانبه تصمیم‌گیری کند. اما در مورد خانواده‌ای با جهت‌گیری هم‌نوایی کم، تصمیم‌گیری حداقل به این نیاز دارد که تمام اعضای خانواده عقیده خود را درباره موضوع بیان کنند. یعنی، حداقل مقداری تبادل افکار باید صورت گیرد. از این رو، به نظر می‌رسد حتی اگر اعضای خانواده دارای هم‌نوایی کم به‌خودی‌خود برای بیان افکار و احساسات بهایی ندهند (خانواده‌های به حال خود واگذارنده) در عمل بیش از خانواده‌های با هم‌نوایی زیاد که برای ارتباطات ارزش چندانی قایل نیستند (خانواده‌های حفظ‌کننده) باید درگیر ارتباطات و بیان افکار خود شوند. در نتیجه، انتظار می‌رود جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی تا اندازه‌ای به‌طور منفی با هم همبسته باشند.

از آن‌جا که از یک طرف، الگوهای ارتباطات خانواده می‌توانند از طریق شکل‌دهی شخصیت افراد پیامدهای مهمی برای زندگی فردی و اجتماعی آن‌ها داشته باشند و از طرف دیگر، بافت‌های فرهنگی مختلف الگوهای ارتباطات متفاوتی را در خانواده موجب می‌شوند، لازم است چگونگی این الگوها را در جامعه ایران با ویژگی‌های فرهنگی خاص آن شناخت. به این منظور این مطالعه صورت گرفت تا ابزاری مناسب را جهت تحقیق و پژوهش در این زمینه معرفی کرده باشد.

نسخه فرزندان ابزار تجدید نظر شده الگوی ارتباطات خانواده

شماره	مقیاس	کاملاً مخالفم	تاحدی مخالفم	نظری ندارم	تاحدی موافقم	کاملاً موافقم
	• همت‌گیری گفت و شنود					
۱	والدینم من را تشویق می‌کنند تا احساساتم را بیان و ابراز کنم.	۰	۱	۲	۳	۴
۲	پدر و مادرم دوست رند نظر من را بشنوند، حتی وقتی که من با آنها موافق نیستم	۰	۱	۲	۳	۴
۳	اغلب وقتی خانوادۀ درباره چیزی صحبت می‌کند پدر و مادرم نظر من را هم می‌پرسند.	۰	۱	۲	۳	۴
۴	پدر و مادرم من را تویق می‌کنند تا افکار و عقاید آنها را مورد بحث و بررسی قرار دهم.	۰	۱	۲	۳	۴
۵	من واقعاً از صحبت ردن با والدینم لذت می‌برم حتی وقتی با هم توافق نداریم.	۰	۱	۲	۳	۴
۶	ما اغلب در خانوادۀ خود درباره احساسات و عواطفمان صحبت می‌کنیم.	۰	۱	۲	۳	۴
۷	معمولاً آنچه را که درم درباره‌اش فکر می‌کنم، با پدر و مادرم در میان می‌گذارم.	۰	۱	۲	۳	۴
۸	اغلب من و پدر و درم درباره هر چیزی گفتگوهای طولانی، آسوده و راحتی داریم.	۰	۱	۲	۳	۴
۹	اغلب پدر و مادرم چیزی مثل این می‌گویند: «تمام اعضای خانوادۀ در تصمیم‌گیری‌های خانوادۀ باید نظر خود را بگویند».	۰	۱	۲	۳	۴
۱۰	من تقریباً می‌توانم هر چیزی را با پدر و مادرم در میان بگذارم.	۰	۱	۲	۳	۴
۱۱	ما به عنوان یک خانوادۀ درباره کارهایی که در طول روز انجام داده‌ایم، صحبت می‌کنیم.	۰	۱	۲	۳	۴
۱۲	اغلب پدر و مادرم چیزی مثل این می‌گویند: «تو همیشه باید به هر دو جنبه مثبت و منفی مطلب مورد بحث توجه کنی».	۰	۱	۲	۳	۴
۱۳	ما در خانوادۀ خود اغلب درباره نقشه‌ها و آرزوهایی که برای آینده داریم حرف می‌زنیم.	۰	۱	۲	۳	۴
۱۴	پدر و مادرم تمایل دارند احساساتشان را به راحتی بیان کنند.	۰	۱	۲	۳	۴
۱۵	ما در خانوادۀ اغلب درباره موضوعاتی از قبیل سیاست و مذهب بحث و گفتگو می‌کنیم. هر چند بعضی از اعضای خانوادۀ با یکدیگر موافق نباشند.	۰	۱	۲	۳	۴

شماره	مقیاس	کاملاً مخالفم	ناحیدی مخالفم	نظری ندارم	ناحیدی موافقم	کاملاً موافقم
	جهت گیری همنوایی					
۱	اغلب پدر و مادرم - بزهایی مثل این می گویند: «عقیده و نظر من درست است تو نباید در مورد آن چون و چرا کنی».	۰	۱	۲	۳	۴
۲	اغلب پدر و مادرم - بزهایی مثل این می گویند: «بچه نباید با بزرگترها بحث کند».	۰	۱	۲	۳	۴
۳	پدر و مادرم حساس می کنند باید رئیس باشند.	۰	۱	۲	۳	۴
۴	وقتی پدر و مادرم ع بد من را نمی پسندند، نمی خواهند درباره آن چیزی بدانند.	۰	۱	۲	۳	۴
۵	در خانه ما، همه نه پدر و مادرم حرف آخر را می زنند.	۰	۱	۲	۳	۴
۶	بعضی وقتها وقتی ع بد من با عقاید پدر و مادرم متفاوت است، آنها دست من عصبانی می شوند.	۰	۱	۲	۳	۴
۷	وقتی در خانه هستم ز من انتظار می رود دستورات پدر و مادرم را اطاعت کنم.	۰	۱	۲	۳	۴
۸	اغلب پدر و مادرم چیزهایی مثل این می گویند: «وقتی بزرگ شدی بهتر می فهمی».	۰	۱	۲	۳	۴
۹	اغلب پدر و مادرم - بزهایی مثل این می گویند: «درباره بعضی چیزها نباید حرف زد».	۰	۱	۲	۳	۴
۱۰	اغلب پدر و مادرم - بزهایی مثل این می گویند: «در بحث ها به جای این که دیگران ا کفری و عصبانی کنی، باید تسلیم شوی (کوتاه بیایی)».	۰	۱	۲	۳	۴
۱۱	وقتی هر چیز واقع مهمی در میان است، پدر و مادرم از من انتظار دارند بدون هیچ چون و چرایی از آنها اطاعت کنم.	۰	۱	۲	۳	۴

یادداشت ها

1. Relationships	21. Reliability
2. Communications	22. Parker Bonding Instrument (PBI)
3. Family communication patters	23. Care
4. Concept-orientation	24. Overprotection
5. Socio-orientation	25. Control
6. Harmonious	26. Factor analysis
7. Consensual	27. Internal consistency

8. Pluralistic	28. Component principle
9. protective	29. Factor structure
10. laissez-faire	30. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)
11. Family Communication Pattern (FCP)	31. Bartlett's Test of Sphericity
12. Conversation orientation	32. Scree Plot
13. Conformity orientation	33. eigenvalue
14. Revised Family Communication Pattern (RFCP)	34. Orthogonal
15. Mass communication	35. Varimax
16. Content validity	36. Factor loading
17. Criteria-related validity	37. Kline
18. Typology	
19. Fitzpatrick's Relational Dimension Inventory (RDI)	
20. Construct validity	

منابع

- خیر، م. (۱۳۷۶). بررسی رابطه برخی از شاخص‌های طبقه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی در گروهی از دانش‌آموزان سال اول دبیرستان نظام جدید. *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ۱۲(۲)، ۱۴۴-۷۷.
- کلاین، پی. (۱۳۸۰). *راهنمای آسان تحلیل عاملی* (ترجمه ج. صدرالسادات و ا. مینایی). تهران: انتشارات سمت. (انتشار به زبان اصلی ۱۹۹۴).
- محمدی، م. (۱۳۸۴). *بررسی عوامل مؤثر بر تاب‌آوری افراد در معرض خطر سوءمصرف مواد*. پایان‌نامه دکتری روان‌شناسی بالینی، دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی، تهران.

- Chaffee, S. H. & McLeod, J. M. (1972). Adolescent television used in the family context. In G. A. Comstock & E. A. Rubinstein (Eds.) *Television and social behavior: Vol 3*, (pp. 149-172). Washington, DC: US Government Printing Office.
- Chaffee, S. H., McLeod, J. M. & Atkin, C. K. (1971). Parental influence on adolescent media use. *American Behavioral Scientist*, 14, 323-340.
- Chaffee, S. H., McLeod, J. M. & Wackman, D. B. (1970). Family communication patterns and adolescent political participation. In J. Dennis (Ed.), *Explorations of political socialization*. (pp.349-364). New York: John Wiley.
- Fitzpatrick, M. A. (1988). *Between husbands and wives: Communication in marriage*. Newbury Park, CA: Sage.
- Fitzpatrick, M. A. (2004). The family communication patterns theory: Observations on its development and application. *Journal of Family Communication*, 4, 167-179.
- Fitzpatrick, M. A., & Ritchie, L. D. (1994). Communication schemata within the family: Multiple perspectives on family interaction. *Human Communication Research*, 20, 275-301.
- Hsu, C. F. (1998). Relationships between family characteristics and communication apprehension. *Research Reports*, 15, 91-98.
- Koerner, A. F. & Fitzpatrick, M. A. (1997). Family type and conflict: The impact of conversation orientation and conformity orientation on conflict in the family. *Communication Studies*, 48, 59-78.

- Koerner, A. F. & Fitzpatrick, M. A. (2002a). Understanding family communication patterns and family functioning: The roles of conversation orientation and conformity orientation. *Communication Yearbook*, 28, 36-68.
- Koerner, A. F. & Fitzpatrick, M. A. (2002b). You never leave your family in a fight: The impact of family of origin on conflict behavior in romantic relationships. *Communication studies*, 53, 234-251.
- Koerner, A. F. & Maki, L. (2004, July). *Family communication patterns and social support in families of origin and adult children's subsequent intimate relationships*. Paper presented at the International Association for Relationship Research Conference, Madison, WI, 22-25.
- Koesten, J. (2004). Family communication patterns, sex of subject and communication competence. *Communication Monographs*, 71(2), 226-244.
- McLeod, J. M. & Chaffee, S. H. (1972). The construction of social reality. In J. Tedeschi (Ed.), *The social influence process* (pp. 50-59). Chicago: Aldine-Atherton.
- McLeod, J. M., Harburg, E., & Price, K. O. (1966). Socialization, liking and yielding of opinions in imbalanced situations. *Sociometry*, 29, 197-212.
- Parker, G., Tupling, H., & Brown, L.B. (1979). A Parental Bonding Instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52, 1-10.
- Ritchie, L. D., & Fitzpatrick, M. A. (1990). Family communication patterns: Measuring intrapersonal perceptions of interpersonal relationships. *Communication Research*, 17, 523-544.
- Stone, V. A., & Chaffee, S. H. (1970). Family communication patterns and source-message orientation. *Journalism Quarterly*, 47, 239-246.
- Watzlawick, P., Beavin, J., & Johnson, D. (1967). *Pragmatics of human communication: A study of interactional patterns, pathologies, and paradoxes*. New York: Norton.